

Obsah

<i>Ján Gavura a Marta Součková</i>	PREDSLOV	7
<i>Katarína Hrabčáková: Mária Ferenčuhová</i>	ČERNOZEM	12
<i>Ján Gavura: Erik Ondrejčka</i>	VOLANIE	26
<i>Laura Kladeková: Dominika Moravčíková</i>	DETI HAMELNU	38
<i>Peter Trizna: Martin Vlado</i>	ZÁZNAM	54
<i>Lenka Šafranová: Tomáš Straka</i>	SPIEVAM	70
	CENA OSKÁRA ČEPANA 2020	83
<i>Pavol Markovič: Richard Pupala</i>	ŽENY AJ MUŽI, ZVIERATÁ	96
<i>Marta Součková: Barbora Hrínová</i>	JEDNOROŽCE	106
<i>Karol Csiba: Veronika Šikulová</i>	TREMOLO OSTINATO	118
<i>Peter Darovec: Ivana Gibová</i>	EKLETIK BASTARD	128
<i>Martina Timková: Jana Juráňová</i>	NANIČHODNICA	140
	INFORMÁCIE O AUTOROCH	150

PREDSLOV

Po novom aj po starom

Jedenáste pokračovanie antológie vedeckých axiologických statí *TOP 5*, v ktorej literárni kritici podrobne analyzujú päť kníh poézie a päť próz vydaných za jeden kalendárny rok, sa nesie v znamení malých zmien a tiež v zotrvaní pri tom, čo sa ukázalo prínosné. Publikácia reviduje svoj názov: slovo „odborný“ nahrádza na návrh recenzentov atribútom „kritický“, čím spresňuje zámer autorského kolektívu prinášať hodnotiace stanoviská k vyselektovaným dielam a uvádzať vedecké argumenty k jednotlivým analýzam. Prekročenie desaťročného míľnika zviditeľňuje tiež renovovaný dizajn obálky publikácie. Nemení sa však vnútorná štruktúra štúdií, v ktorých sa bádatelia naďalej sústreďujú na podrobný rozbor sémantiky, poetiky a motiviky diel; na intratextové usúvzťažňovanie v autorskom kontexte, ako aj na súvislosti s ostatnou slovenskou či svetovou literatúrou.

Literárny rok 2020, ktorý tvorí náplň tohto zväzku „TOP-ky“, je špecifický v tom, že sa ukázala pomerne zreteľná kvalitatívna ruptúra medzi najhodnotnejšími dielami a zvyškom literárnej produkcie. Znamená to okrem iného, že vo vybranej desiatke *TOP 5* sú diela, ktorým bádatelia okrem pozitívnych hodnotení adresujú viaceré výhrady. Napriek tomu si všetky prezentované knihy zasluhujú pozornosť nielen pre podnetné čitateľské impulzy, ale aj pre pokusy o významovú a výrazovú invenčnosť či spoločenský dosah.

Medzi najlepšie hodnotené diela poézie za rok 2020 sa dostali zbierky Márie Ferenčuhovej *Černozeň*, Erika Ondrejčku *Volanie* a debut Dominiky Moravčíkovej *Deti Hamelnu*. S istými námietkami, no predsa so záujmom, zaradil kolektív bádateľov do päťice zbierku Martina Vlada *záznam* a súbor básní a slamových textov Tomáša Straku s názvom *Spievam*. Podobná situácia nastala pri hodnotení prózy: jednoznačne sa do päťky dostali len dve knihy: poviedkový súbor Barbory Hrínovej *Jednorožce* a Richarda Pupalu *ženy aj muži, zvieratá*. Próza *Eklektik Bastard* od Ivany Gibovej mala síce pochvalné recenzie a dielo pozitívne hodnotí aj Peter Darovec, nie všetci z autorského kolektívu však s jeho názorom súhlasia, a podobne je to s knihou

Tremolo ostinato od Veroniky Šikulovej. Azda najproblematickejšie prijatý (z nášho výberu) bol román Jany Juráňovej *Naničhodnica*, ktorého tézovitosť oslabuje umeleckú autonómnosť diela.

V štúdií o Ferenčuhovej zbierke *Černozem* si Katarína Hrabčáková všíma nielen typické básnické aspekty (kompozíciu, zvukovú a tvarovú rovinu textov), ale tiež jej prepojenie na ekologické a spoločenské súvislosti spojené s ľudským deštruktívnym pôsobením vo svete. Hrabčáková osobitne oceňuje skutočnosť, že ani pri spracúvaní hraničných situácií človeka poetka neobchádza „súkromný rozmer textov“, ktorý dotvára a vyvažuje témy globálnych rozmerov.

V analýze Ondrejičkovej knihy *Volanie* venuje Ján Gavura najväčší priestor spôsobu, akým básnik implementuje podnety východoázijskej filozofie a teológie taoizmu, zenu a budhizmu do slovenskej spirituálnej poézie. V závere konštatuje, že Ondrejička poeticky ťaží z nových impulzov pre obraznosť a významovú protirečivosť filozofických náuk, no zároveň si z nich vytvára mravný a praktický návod, ako vnímať samého seba, iné bytosti a veci vo svete.

Na Moravčíkovej knihu *Deti Hamelnu* aplikuje Laura Kladeková postupy hlbinej psychológie a svoju metodickú voľbu zdôvodňuje tým, že pri autorke, „ktorá čerpá námety z mytologických príbehov a básnické obrazy tvorí zápisom vyplavovaným z nevedomia, nie je možné použiť len pojmy literárnej vedy ako téma, motív, lyrický subjekt, rytmus básne či básnický obraz. Mnohé z toho, čo literárna kritika označila na zbierke ako nové či netypické, je príznačné pre archetypálny svet, z ktorého Moravčíková tvorí svoju poéziu“.

Petra Triznu na Vladovej zbierke *záznam* najviac púta spôsob, akým môže aj minimalizmus vďaka civilnému jazyku a „intenzívnej motivicko-tematickej zretazenosti navonok nesúvisiacich textov“ dosiahnuť vyvážený umelecký výsledok. Podľa Triznu dokáže zvládnutá tradičná poetika naďalej konkurovať súčasnej experimentálnej poézii, ktorá je v centre literárnokritickej reflexie na Slovensku.

Iný prístup k Strakovej zbierke slamových textov a básní *Spievam* volí Lenka Šafranová. „Undergroundový“ charakter knihy, spontánnosť či vedomé neriadenie sa „pravidlom estetickej miery“ sú len niektoré z dôvodov, ktoré konštituuju „hlas outsidera, prezentujúceho jasný postoj, ktorý býva často vyjadrený explicitne, bezostyšne, zarážajúco, prudko, občas až sentimentálne a prepriato.“ Napriek odlišnosti hodnotiacich kritérií Šafranová prichádza k záveru: „Za expresívnou formou možno

nájsť kultivovanosť, ktorá absentuje v mnohých formálne ‚uhladenejších‘ zbierkach daného roka. Ak sa čitatelia vyrovnajú s potenciálnym prvotným šokom a dokážu reflektovať dielo s potrebnou dištanciou, odčítajú bohatosť jeho významov a spôsobov ich zaznamenávania.“

Marta Součková sa zamýšľa nad otázkou, prečo *Jednorožce* Barbory Hrínovej získali ako prvý debut v histórii ceny Anasoft litera laureátstvo, a odpovedá si nielen prostredníctvom doterajších afirmatívnych recenzií, ale tiež samotným textom. Dochádza tak k nasledujúcemu záveru: „Hrínová vo svojich poviedkach zachytáva všedný život nevšedných jedincov, ale tiež nevšedné správanie na pohľad všedných ľudí spôsobom, aký mi v slovenskej literatúre dlhodobo chýba – s empatiou, citlivo a zároveň láskavo, prekrývajúč často traumatické, zložité situácie komikou.“

Pavol Markovič si v štúdiu o Pupalovej knihe *ženy aj muži, zvieratá* všimá napätie vyplývajúce z uplatnenia postupov epiky, lyriky a drámy, prípadne približovanie sa k scenáristike, ale tiež autorovu „prácu s evokatívnym detailom“ a naráciou, rovnocennosť motívov, enumeratívnosť, deskriptívnosť a eliptickosť. Špecifikom Markovičovej metódy je prelínanie filozofického, etického a literárnovedného uvažovania, tu najmä Aristotela a Roberta Wrighta.

Karol Csiba nazerá na Šikulovej „*neromán*“ *Tremolo ostinato* jednak zo žánrového hľadiska, resp. ako na hybridný útvar (črty, glosy, anekdoty, poviedky, zápisky a i.), jednak zdôrazňuje jeho základné témy (rodina, domov/Modra, literatúra atď.) a intertextuálne súvislosti. Podľa Csibu sa rozprávanie prelína s etikou či axiológiou, pričom práve „naračná energia, s ktorou sa autorka v pozitívnom zmysle slova zmocňuje každodenných, banálnych maličkostí“ prepája navonok nesúrodé texty Šikulovej románu.

Peter Darovec sa zaoberá nielen sémantikou, ale tiež nápadnou grafickou úpravou poviedkovo-komiksovej knihy Ivany Gibovej *Eklektik Bastard*, pričom konštatuje: „Toto impozantné množstvo netradičných formálnych prvkov nie je v knihe samoučelné a neplní len estetickú funkciu. V jednotlivostiach, ale aj ako celok sa totiž vzťahuje k základnému problému knihy, ktorým je napätie medzi formou a obsahom – medzi všadeprítomným vonkajškom a absentujúcim, či aspoň ťažko dostupným vnútrom. Je to napätie medzi povrchom, povrchnosťou a hĺbkou.“ Darovec oceňuje tiež výraznú komiku, generačnú výpoveď o „problémoch prvého sveta“ i funkčné miešanie žánrových postupov v Gibovej „zmysluplnej“ knihe.

Martina Tímková pozitívne hodnotí citlivosť, empatiu voči postavám a sociálnu angažovanosť Jany Juráňovej, ktorá vo svojom románe *Naničhodnica* „spája tému starnutia, prípadne (zdanlivej) nepotrebnosti a neviditeľnosti žien vo vyššom veku, s bezdomovectvom“. Tímková aj v polemike s doterajšou recepciou poukazuje na kompetencie narátora, ale tiež ponúka iný pohľad na modelovosť postáv, ktoré majú zastupovať rôzne skupiny. Na druhej strane podľa kritičky „naznačenú psychologizujúcu líniu narácie a citlivo stvárnený príbeh starej ženy narúša sociálna angažovanosť textu, inými slovami: estetickú rovinu textu potláča jeho ideový plán“.

Aj tento zväzok nadväzuje intermediálne prepojenie s výtvarným umením a ako ilustračný materiál zaraďuje do svojho streda sériu fotografií z výstavy víťazky Ceny Oskára Čepana 2020 Daniely Krajčovej. Pre lepšie porozumenie charakteru Krajčovej projektu sú v publikácii zaradené podrobnosti o diele a zhodnotenie poroty.

Antológia *TOP 5 (slovenská literárna scéna v kritickej reflexii)* si aj naďalej zachováva charakter sprievodcu pre čitateľov, ktorí sa chcú či potrebujú zorientovať v slovenskej literatúre. Oboznamuje príjemcov s najnovšími slovesnými dielami, prípadne výtvarným umením, pomáha im držať krok s rastúcim počtom vydaných kníh a nových tendencií v umení, ku ktorým často chýbajú podrobnejšie interpretácie či vyargumentované štúdie. Svedčí o tom tiež sekundárna literatúra, zoznam odborných zdrojov k jednotlivým knihám, ktoré sú rôzne – od početných recenzií (Ferenčuhová, Moravčíková, Hrínová, Pupala) až po absenciu akéhokoľvek odborného textu (Straka). Publikácia *TOP 5 (slovenská literárna scéna v kritickej reflexii)* sa tak usiluje vyplniť nielen „biele miesta“ v literárnovednej reflexii najnovších slovenských titulov, ale tiež nadviazať produktívny dialóg o literatúre a umení.

Ján Gavura a Marta Součková